

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2021.45.0.4506>

УДК [005.952(477):[616-036.21:578.834]"1920/1921"]

JEL J44

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПАНДЕМІЇ COVID-19

Оксана Жук

Львівський національний університет імені Івана Франка
79008 м. Львів, проспект Свободи, 18
e-mail: oksana.zhuk@lnu.edu.ua

Визначено, що сучасний стан соціально-економічного розвитку світу, що характеризується високим динамізмом, глобалізаційними процесами, активним впровадженням нових цифрових технологій та інновацій, формує нові вимоги до вмінь і навиків працівників, змісту та організації їхньої роботи.

Проаналізовано сучасні тенденції на ринку праці України, виявлено їхні причини та особливості в умовах пандемії Covid-19. Визначено відповідність найбільш затребуваних професій і спеціальностей під час вступної кампанії 2021 року професійно-кваліфікаційній структурі ринку праці.

Обґрунтовано, що під час прогнозування актуальних професій найближчого майбутнього, тенденції їхнього розвитку є надзвичайно динамічними, тому варто робити акцент на прогнозуванні не самих професій чи спеціальностей, а нових кваліфікацій, вмінь і навичок, які стануть затребуваними на ринку праці вже сьогодні.

Запропоновано загальний перелік найактуальніших навичок, якими повинні володіти сучасні працівники, незалежно від сфери діяльності та обґрунтовано необхідність їхнього подальшого розвитку. Особливу увагу приділено навичкам, які з'явилися нещодавно, у результаті впровадження новітніх технологій, цифровізації економіки загалом та використання віддаленого режиму роботи у зв'язку із пандемією Covid-19.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, професійні компетенції, людські ресурси, навички, вміння, дистанційна робота.

Постановка проблеми. Сучасний світ знаходиться на етапі ґрунтовної цифрової трансформації в усіх сферах людського життя та видах діяльності. Активне впровадження нових цифрових технологій, інноваційних процесів виробництва та бізнес-моделей, перехід на формат віддаленої роботи у зв'язку з пандемією Covid-19 у світі формують нові вимоги до вмінь та навиків працівників, змісту їхньої роботи, змінюють умови зайнятості та оплати праці. У багатьох випадках фахівці з тих чи інших професій змушені перекваліфікуватись, змінювати сферу чи вид діяльності, активно підвищувати свою кваліфікацію, зважаючи на нові вимоги ринку праці. У таких умовах для ухвалення ефективних управлінських рішень на будь-якому рівні та

у будь-якій сфері господарської діяльності необхідні фахівці, що володіють навиками доброго аналітичного мислення, сучасними інформаційними і комунікаційними технологіями, вміють швидко орієнтуватись, адаптуватись та реагувати на виклики сучасного світу, а також злагоджено працювати у команді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження формування людського потенціалу, ринку праці, професійних компетентностей та розвитку працівників у контексті глобальних змін бізнес-середовища, його цифровізації зробили такі вітчизняні вчені як: Л. Балабанова, О. Грішнова, В. Данюк, О. Іляш, Г. Завіновська, Г. Захарчин, А. Колот, Е. Лібанова, Г. Міщук, Г. Назарова, І. Петрова, В. Петюх, У. Садова, О. Сардак, Л. Семів, Й. Ситник, О. Стефанишин та інші. Проте, проблематика вдосконалення процесів управління людськими ресурсами, зважаючи на постійні зміни та виклики середовища, залишається актуальною і потребує подальших досліджень та якісних розробок. Зокрема, для вирішення актуальних проблем сучасного стану ринку праці в Україні необхідно розробити нові стратегічні напрями його розвитку у контексті аналізу не лише тих чи інших кількісних тенденцій, а власне з точки зору нового змістовного наповнення затребуваних навичок та вмінь фахівців у майбутньому.

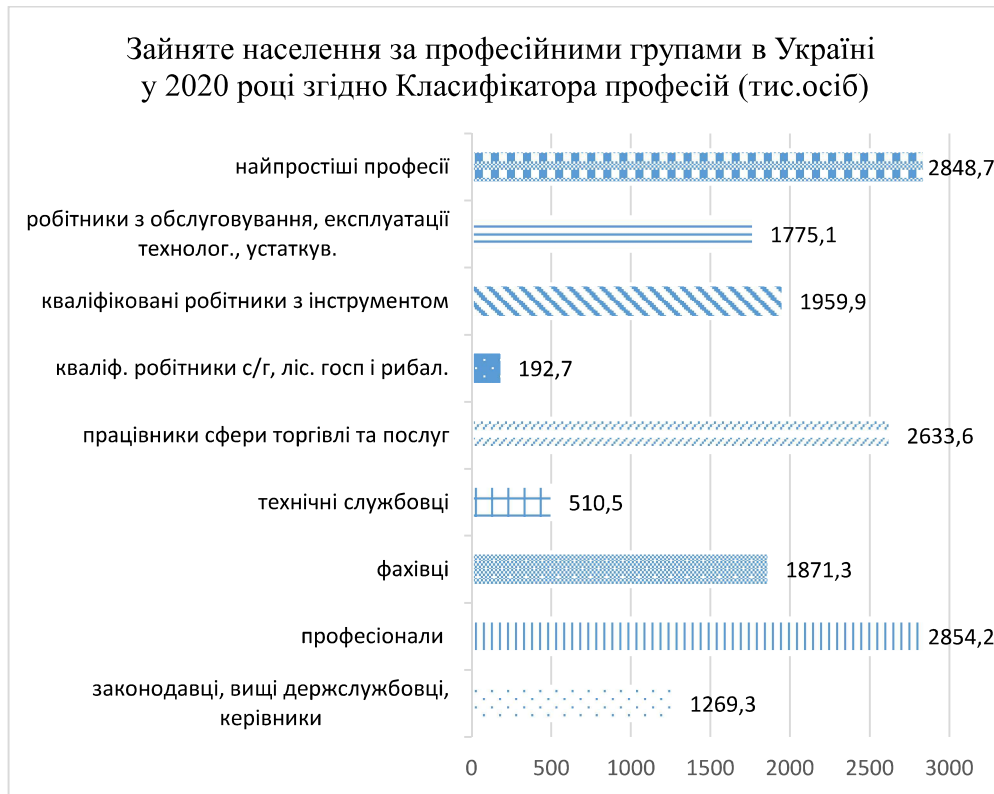
Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій на ринку праці України та прогнозування напрямів його розвитку, зважаючи на всезростаючу цифровізацію усіх сфер діяльності, впровадження інноваційних технологій у бізнес-процеси та активне використання дистанційної форми організації праці.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає у своїй статті Т. В. Обелець, низка останніх технологічних проривів, насамперед у галузі штучного інтелекту, машинного навчання і робототехніки, відкриває нові можливості та обіцяє зростання продуктивності і підвищення якості зайнятості у багатьох галузях. Всезростаюче проникнення інформаційних технологій, у поєднанні із поширенням цифрових платформ, сприятиме зростанню економіки та створюватиме можливості для працівників через розподіл їхніх функцій на дрібні завдання, що дозволить працювати з більшою продуктивністю. Крім того, підвищена, завдяки інноваційним технологіям, гнучкість нових форм зайнятості забезпечуватиме ширші можливості для тих категорій населення, що традиційно формують трудові ресурси, які зазвичай вважалися найвразливішими на ринку праці [1]. Все це зумовлює необхідність пошуку нових підходів щодо формування моделей фахівців майбутнього для ринку праці, які б відповідали його потребам та вимогам.

Якщо оцінювати сучасні тенденції на ринку праці України, варто, насамперед, відзначити те, що *пропозиція робочої сили значно перевищує попит*. Згідно даних Державної служби зайнятості України станом на 1 вересня 2021 року в середньому по Україні на одне вільне робоче місце претендувало 4 безробітних, а станом на 1 вересня 2020 року цей показник складав 6 осіб. Найбільша диспропорція у професійно-кваліфікаційному розрізі спостерігалась серед службовців та керівників (на 1 вакансію претендували 12 осіб), кваліфікованих робітників сільського господарства (9 осіб), технічних службовців (7 осіб) [2].

З рис. 1 видно, що найбільша кількість населення у 2020 році була зайнята у групі „Професіонали”, до якої згідно Національного класифікатора професій відносять професії, що передбачають високий рівень знань у галузі різних наук, а професійні завдання передбачають постійне їхнє поглиблення, застосування певних концепцій, теорій та нових методів для розв’язання проблем. Це професії, що вимагають від

працівника кваліфікації за дипломом про повну вищу освіту, що відповідає рівню спеціаліста, магістра чи кандидата наук.

Рис.1. Розподіл зайнятого населення за професійними групами в Україні у 2020 році [3, с. 87]

Станом на 1 вересня 2021 року більшість вакансій за видами економічної діяльності налічують на підприємствах переробної промисловості (20%), у сфері освіти (16%), в оптовій та роздрібній торгівлі (14%), на транспорті (9%), у сфері державного управління (8%), у сфері охорони здоров'я та наданні соціальної допомоги (5%) [2].

З наведених вище даних бачимо, що більшість вакантних професій сьогодні пов'язані з механістичними, рутинними, повторювальними виробничими функціями чи послугами. Проте, зазначені види діяльності все частіше у тій чи іншій мірі потребують від працівників знань і вмінь, що пов'язані із автоматизацією праці, ініціативністю та підприємницькою креативністю, творчими і ситуаційними підходами. Адже, більшість робочих місць у сучасних умовах стають все більшою мірою автоматизованими, технологічно орієнтованими, що потребує додаткових вмінь та навиків від працівників. Це дозволяє зробити висновок, що пристосування до нових умов організації праці потребують не окремі професії (спеціальності), а певні види робіт чи способи виконання доволі вузьких завдань у межах цих професій. Тому претендентам на вакантні посади у майбутньому за звичними спеціальностями варто

значну увагу приділяти освоєнню нових вмінь і навиків роботи із сучасними цифровими та інформаційними технологіями, працювати над організацією самонавчання і професійного розвитку, формуванням власних особливих конкурентних переваг на ринку праці.

Рис. 2. Вакансії та резюме за професійними сферами [4]

Деякі дослідники, зокрема Т. В. Обелець, вказують на тенденцію до поляризації робочих місць у більшості розвинутих країн світу, яка полягає у тому, що частка зайнятості у висококваліфікованих професіях зростає, як і частка низькокваліфікованих робочих місць. Натомість частка середньокваліфікованої зайнятості поступово зменшується. В Україні ж у 1995-2018 роках частка зайнятого населення середньої кваліфікації була завжди значною: від 59,3% у 1995 році до 43,2 % у 2018 році [1], проте за останні роки вона має чітку тенденцію до зменшення.

Також очевидними є високі, порівняно із більшістю країн ЄС, показники рівня безробіття та плинності кадрів (рис. 3). Проте за останні 10 років рівень офіційно зареєстрованого безробіття в Україні не зазнавав значних змін, тримаючись у межах 8-9 % на тлі зменшення загальної кількості економічно активного населення. Лише наприкінці весни 2020 року у результаті введення жорсткого карантину рівень безробіття в країні стрімко почав зростати.

Починаючи з квітня 2021 року, загалом ситуація на ринку праці поступово стабілізується, завдяки відновленню економіки і покращенню епідемічної ситуації в країні, зменшенню карантинних обмежень. Станом на 1 вересня 2021 року кількість офіційно зареєстрованих безробітних була на 36% меншою порівняно із вереснем 2020

року. Серед професій, за якими спостерігають найбільший рівень безробітних у 2020-2021 році, у Державній службі зайнятості виділяють: продавців, бухгалтерів, спеціалістів державної служби, водіїв, прибиральників, кухарів, медичних сестер, вчителів, соціальних працівників (рис.4.) [2].

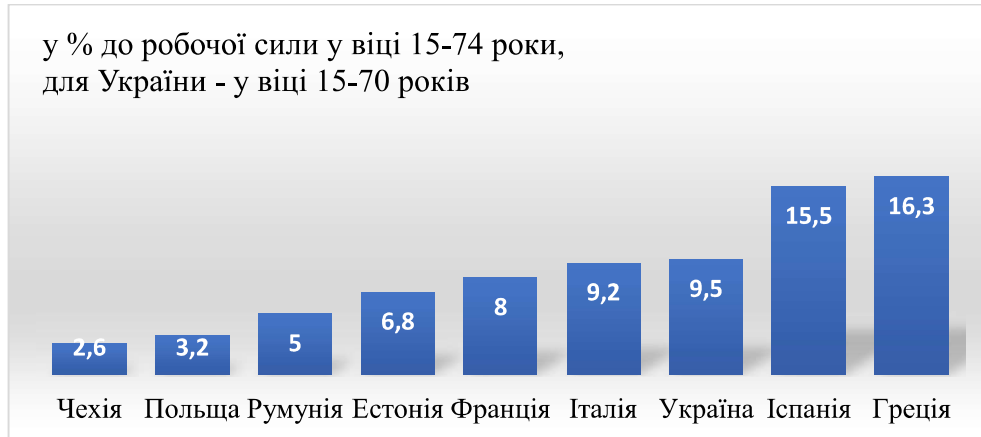

Рис. 3. Рівень безробіття в Україні та країнах ЄС у 2020 році [3, с. 184]

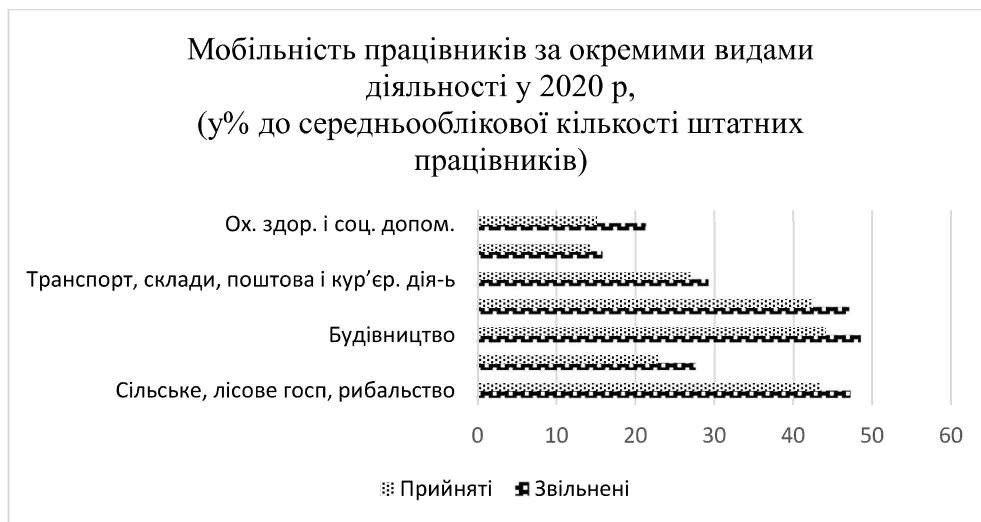

Рис. 4. Мобільність працівників за окремими видами діяльності у 2020 р.

Джерело: побудовано автором на основі [5, с. 53]

Основними причинами безробіття і плинності кадрів на ринку праці України сьогодні є неузгодженість ціни та професійної кваліфікації попиту і пропозиції, сповільнення економічної активності загалом та зміни в організації праці у багатьох сферах діяльності у зв'язку з пандемією Covid-19 (часткове або повне зупинення виробництва, скорочення штату, відпустки без збереження заробітної плати тощо). В сучасних умовах наймані працівники все частіше вимагають від роботодавців змін

саме умов праці, рівня оплати праці та якісних соціальних пакетів, переходу на гнучкі графіки роботи. Останні стали актуальними для українського ринку праці у зв'язку з труднощами поєднання роботи з особистим життям, яке теж зазнало значних змін у зв'язку з пандемією.

Згідно проведених МОН України попередніх підсумків вступної кампанії 2021 року найбільш затребуваними серед абітурієнтів були спеціальності, представлені у табл. 1. Такий розподіл дає уявлення проте, у яких галузях бажають у майбутньому працювати потенційні спеціалісти, серед них основна частка належить економічній, соціальній та комп'ютерній сферам діяльності, що цілком збігається із сучасними тенденціями на ринку праці України.

Таблиця 1

Рейтинг спеціальностей за кількістю поданих заяв абітурієнтів у 2021 році в Україні [6]

Шифр	Назва спеціальності	Кількість заяв
035	Філологія	76505
081	Право	68124
122	Комп'ютерні науки	65191
073	Менеджмент	62495
014	Середня освіта	44274
121	Інженерія програмного забезпечення	43693
061	Журналістика	43338
053	Психологія	39710
051	Економіка	37568
075	Маркетинг	36146

Більшість науковців та практиків сходяться на думці, що спрогнозувати професії майбутнього можна, проте тенденції їхнього розвитку є надзвичайно динамічними, тому більш правильно буде робити акцент на прогнозуванні не самих професій, а нових кваліфікацій і навичок, які стануть затребуваними на ринку праці вже сьогодні.

Беручи до уваги визначені Національною економічною стратегією 2030 основні цілі і завдання щодо розвитку національної економіки та людського потенціалу до 2030 року [7], а також зважаючи на процеси автоматизації та діджиталізації в усіх сферах діяльності, фахівці Національного агентства кваліфікацій визначили навички, котрі будуть затребувані на ринку праці у найближчому майбутньому. Серед них виділяють такі:

- Системне, критичне, підприємницьке та аналітичне мислення;
- Навички міжгалузевої комунікації;
- Бережливе ставлення до виробництва;
- Комерційна обізнаність та фінансова грамотність;
- Управління складними автоматизованими комплексами;
- Орієнтація на клієнта, можливість працювати із запитом споживачів;
- Багатомовність і мультикультуралізм;
- Лідерство, вміння працювати у команді, групі та з окремими особами;
- Розвинений естетичний смак;
- Творчість, креативність, цікавість, ініціативність;
- Стресостійкість, гнучкість, пристосованість;
- Знання хмарних технологій, програмування ІТ-рішень;
- Володіння навичками продажу та маркетингу;
- Володіння дистанційний інструментарієм роботи;

- Вміння управляти проєктами і процесами [8].

Крім того, окремо виділяють навички, які з'явилися нещодавно, із впровадженням новітніх технологій, цифровізацією економіки та віддаленим режимом роботи у зв'язку із пандемією Covid-19, зокрема:

- Робота зі штучним інтелектом;
- Цифрова грамотність;
- Робота із віртуальною та доповненою реальністю;
- Знання технології блокчейн;
- Уміння працювати в умовах високої невизначеності і швидкої зміни умов завдання [8].

На рис. 5 представлені основні спеціальності, попит на які, на думку експертів ринку праці, зростатиме та падатиме у найближчому майбутньому із врахуванням наведених вище навичок та вмінь.

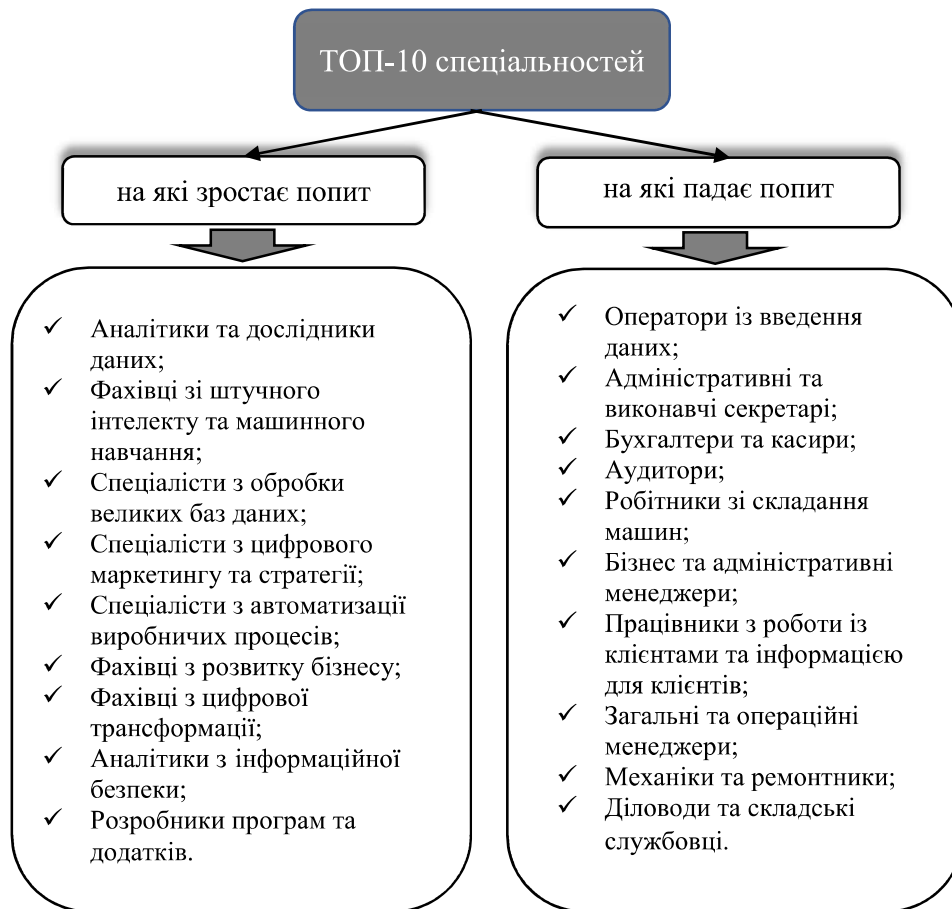

Рис. 5. Професійно-кваліфікаційні тенденції ринку праці [9]

За прогнозами Міжнародної організації праці пандемія коронавірусу може спричинити значно гірші наслідки для світового ринку праці, ніж фінансова криза 2008-2009 років [10]. Економічна рецесія через Covid-19 та затяжний карантин, а також

цифровізація діяльності призведе до значного скорочення робочих місць, роботодавці будуть схилитись до залучення вузькопрофільних фахівців на основі короткотермінових контрактів. Багато компаній намагається якомога більше функцій передати на аутсорс, залишаючи лише найнеобхідніших співробітників. З іншого боку, за дослідженнями McKinsey Global Institute, економіка все ще потребує значної кількості людей, що працюють безпосередньо на робочому місці. Принаймні половину робочих місць наразі не можна замінити повною, або частково віддаленою роботою, адже вони потребують спеціального обладнання, безпосереднього контакту або можуть бути виконані лише у певному місці. Також сьогодні все частіше постає питання ефективності та продуктивності результатів дистанційної роботи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За прогнозами Всесвітнього економічного форуму до 2030 року у світі буде необхідність перекваліфікації 1 млрд. працівників, зважаючи на те, що робочі місця значно трансформуються у результаті четвертої промислової революції [8]. Сучасні соціально-економічні та інноваційно-технологічні зміни зумовлюють трансформацію професійно-кваліфікаційної структури ринку праці, формують нові вимоги до знань, вмінь і навичок працівників, що потребує від них у багатьох випадках вдосконалення кваліфікації або значної перекваліфікації.

Характерними ознаками ринку праці стали: акцентування уваги на розвитку конкретних вмінь та навичок працівників в усіх сферах діяльності, необхідність безперервного навчання та саморозвитку працівників, максимальна оптимізація витрат на людські ресурси, впровадження гібридних гнучких графіків роботи, збільшення конкуренції на ринку праці, активний розвиток різноманітних онлайн-сервісів та цифровізація робочих місць загалом. Розуміння та врахування зазначених тенденцій є важливими як для молоді, під час вибору сфери майбутнього професійного становлення, так і для роботодавців. Очікується, що люди і машини виконуватимуть приблизно однаковий обсяг роботи, а пандемія Covid-19 лише пришвидшила та посилила тенденції, що формуватимуть ринок праці майбутнього.

1. Обелець Т. В. Сучасні тенденції трансформації ринку праці. *Ефективна економіка*. 2020. №5. URL: economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/106.pdf (дата звернення: 10.09.2021).
2. Попит та пропозиція на зареєстрованому ринку праці у січні-серпні 2021 року : Державна служба зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/all> (дата звернення: 15.09.2021).
3. Робоча сила України 2020 : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2021. 190 с.
4. Аналіз кількості вакансій та поданих резюме. Національне агентство кваліфікацій. URL: <https://nqa.gov.ua/news/dinamika-popitu-ta-propozicii-na-rinku-praci-v-ukraini-2/> (дата звернення: 20.09.2021).
5. Праця України у 2020 році : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, ТОВ „АвгустТрейд”, 2021. 232 с.
6. Вступна кампанія 2021 року: попередні підсумки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/08/17/VSTUP.KAMP.2021-poperedni.pidsumky.17.08.pdf> (дата звернення: 20.09.2021).
7. Національна економічна стратегія 2030. Центр економічного відновлення. URL: <https://nes2030.org.ua/#rec246061582> (дата звернення: 30.08.2021).

8. Людський капітал 2030: глобальні навички майбутнього. Національне агентство кваліфікацій. URL: <https://nqa.gov.ua/news/ludskij-kapital-2030-globalni-navicki-majbutnogo/> (дата звернення: 30.08.2021).
9. Зануда А. Ринок праці майбутнього: кого шукатимуть і звільнять URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55816369> (дата звернення: 20.09.2021).
10. Як пандемія Covid-19 змінила ринок праці в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3104312-ak-pandemia-covid19-zminila-rinok-praci-v-ukraini.html> (дата звернення: 16.09.2021).

References

1. Obelets T. V. (2020) Suchasni tendentsii transformatsii rynku pratsi [Current trends in the labor market transformation]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy] (electronic journal), no.5. Available at: economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/106.pdf (accessed 10 September 2021).
2. Derzhavna sluzhba zainiatosti Ukrainy. Popyt ta propozyziia na zareiestrovanomu rynku pratsi u sichni-serpni 2021 roku [Demand and supply in the registered labor market in January-August 2021]. Available at: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/all> (accessed 15 September 2021).
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021). Robocha syla Ukrainy 2020 [Labor force of Ukraine 2020], Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy.
4. Natsionalne ahentstvo kvalifikatsii. Analiz kilkosti vakansii ta podanykh reziume [Analysis of the number of vacancies and resumes submitted]. Available at: <https://nqa.gov.ua/news/dinamika-popitu-ta-propozicii-na-rinku-praci-v-ukraini-2/> (accessed 20 September 2021).
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021). Pratsia Ukrainy u 2020 rotsi [Labor of Ukraine in 2020], Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, TOV „AvhustT Reid”.
6. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2021) Vstupna kampaniia 2021 roku: poperedni pidsumky [Admission campaign of 2021: preliminary results]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/08/17/VSTUP.KAMP.2021-poperedni.pidsymky.17.08.pdf> (accessed 20 September 2021).
7. Tsentri ekonomichnoho vidnovlennia (2020). Natsionalna ekonomichna stratehiia 2030 [National Economic Strategy 2030]. Available at: <https://nes2030.org.ua/#rec246061582> (accessed 30 August 2021).
8. Natsionalne ahentstvo kvalifikatsii (2021). Liudskiy kapital 2030: hlobalni navychky maibutnoho [Human capital 2030: global skills of the future]. Available at: <https://nqa.gov.ua/news/ludskij-kapital-2030-globalni-navicki-majbutnogo/> (accessed 30 August 2021).
9. Zanuda A. (2021) Rynok pratsi maibutnoho: koho shukatymut i zvilniatymut [The labor market of the future: who will be sought and fired]. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55816369> (accessed 20 September 2021).
10. Yak pandemiia Covid-19 zminyly rynek pratsi v Ukraini (2021) [How the covid pandemic of 2019 changed the labor in Ukraine]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3104312-ak-pandemia-covid19-zminila-rinok-praci-v-ukraini.html> (accessed 16 September 2021).

**DIRECTIONS OF LABOR MARKET DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE
CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION OF ACTIVITY AND COVID-
19 PANDEMIC****Oksana Zhuk***Ivan Franko National University of Lviv,
79008 Lviv, Prospekt Svobody, 18
e-mail: oksana.zhuk@lnu.edu.ua*

Abstract. The current state of socio-economic development of the world that is characterized by high dynamism, globalization processes, active introduction of new digital technologies, innovative production processes and business models, the transition to remote work due to Covid-19 pandemic creates new requirements for skills and abilities of employees, content and organization of their work. Accordingly, the issue of improving human resource management processes due to the constant changes and challenges of the environment, remains relevant and requires further investigation and development.

The article identifies current trends in the labor market of Ukraine among which, first of all, it should be noted that labor supply far exceeds the demand, the unemployment rates and staff turnover are high as compared to EU countries, the economically active population is declining. It has been proved that the main reasons for unemployment and staff turnover in the labor market of Ukraine nowadays are the inconsistency of price and professional qualifications of labor supply and demand, slowdown of the economic activity in general and changes in the labor organization in many fields of activity due to Covid-19 pandemic.

On the basis of the analysis of preliminary data of the 2021 entrance campaign, it has been concluded that the most popular among young people were such specialties as philology, law, computer science, management, secondary education, software engineering, journalism, psychology, economics and marketing. Such structure of demand in terms of professions and specialties partially meets the needs of current labor market.

It has been determined that during forecasting current professions in the near future, their development trends are extremely dynamic, so it is worth emphasizing not forecasting the professions or specialties themselves, but new qualifications, skills and abilities that are in demand in the current labor market.

A general list of the most relevant skills that modern employees should possess, regardless of the field of activity, has been suggested and the necessity of their further development has been substantiated. The article focuses on skills that have emerged recently as a result of the introduction of new technologies, the digitalization of the economy in general and the use of remote work due to Covid-19 pandemic.

Keywords: labor market, employment, unemployment, professional competencies, human resources, skills, abilities, remote work.

Стаття надійшла до редколегії 03.10.2021

Прийнята до друку 24.11.2021